

Бочаровські читання. Харків, 2018

УДК 159.922

Юрій Васильович АЛЕКСАНДРОВ,

кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5871-8344>

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ БАЧЕННЯ СВОГО ПРОФЕСІЙНОГО МАЙБУТНЬОГО

Розглянуто питання особистісної готовності студентів-психологів до опанування професією як необхідною умовою успішної професійної самореалізації молодого фахівця-психолога. Зосереджено увагу на тому, що при розгляді феномена відповідальності дослідники звертають увагу на його ємність, багатогранність, на те, що воно вбирає в себе чималу кількість різномірних компонентів. Аналізуються результати дослідження за допомогою методики «Опитувальник багатомірно-функціонального аналізу відповідальності».

Ключові слова: професійна самореалізація, особистісне самовизначення, відповідальність, професійне самовизначення.

Особистісна готовність є необхідною умовою успішної професійної самореалізації молодого фахівця-психолога. Різними дослідниками доведено, що у студентів на 3 та 5 курсах виникає криза професійного та особистісного самовизначення, яка проявляється в невпевненості в своїх силах, зростанні тривожності щодо свого майбутнього, зниження інтересу до навчання, появи сумнівів у правильності вибору професії. Так в дослідженнях О. М. Грінченко простежується зниження показників рефлексивного, діяльного та фізичного Я серед студентів 3 та 5 курсів [1]. Виникає протиріччя між потребами студентів в освоєнні нового виду діяльності та наявними у них для цього засобами і способами.

Проблеми професійного самовизначення проаналізовано у роботах Є. Клімова, М. Пряжнікова, І. Кона, Т. Кудрявцева та інших вчених.

При розгляді феномена відповідальності дослідники звертають увагу на його ємність, багатогранність, він вбирає в себе чималу кількість різномірних компонентів (І. М. Чередов, 1983;

В. А. Енгельгардт, 1984; А. М. Анохін, А. В. Сахно, 1990, та ін.). Розгляд відповідальності як системної якості особистості передбачає розгляд функціональної єдності мотиваційних, емоційних, когнітивних, динамічних, регуляторно-вольових і продуктивних складових. Термін «відповідальність» має пряме відношення до різних галузей психології. Зміст цього поняття аналізується у зв'язку з вивченням особистості, когнітивних процесів, психології управління, морального виховання. Відповідальність вивчається не тільки психологами, але і юристами, соціологами, філософами. Показово, що навіть в рамках однієї науки термін «відповідальність» вживається для розгляду різних сторін діяльності людини. У Великому тлумачний словнику сучасної української мови дається таке тлумачення поняття відповідальності: «Відповідальність – це покладені на кого-небудь або взяті ким-небудь зобов'язання звітувати за будь-які дії і приймати на себе провину за будь-які дії» [2, с. 136]. Відповідальність має безпосереднє відношення до виконання зобов'язань, під якими розуміють «обіцянку або договір, що вимагає від того, хто їх прийняв їх безумовного виконання» [3, с. 16]. При проведенні дослідження ми за допомогою методики «Опитувальник багатомірно-функціонального аналізу відповідальності» виявили рівень і особливості відповідальності студентів психологів залежно від їх бачення свого професійного майбутнього. Всі дані отримані з допомогою цієї методики представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники відповідальності студентів психологів залежно від їх бачення свого професійного рівня ($M \pm \sigma$)

Шкали	Студенти психологи, які планують працювати за спеціальністю	Студенти психологи, які не планують працювати за спеціальністю	t	p
1	2	3	4	5
Динамічна ергічність	17,45±1,67	18,95±1,91	2,65	0,01
Мотивація оціоцентрична	21,85±2,43	19,60±2,93	2,64	0,01
Когнітивна осмисленість	18,60±1,69	17,85±2,74	1,04	–

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Продуктивність предметна	21,05±1,64	21,75±3,65	0,78	–
Емоції стенічні	20,65±3,23	16,05±2,44	5,08	0,001
Регуляторна інтернальність	19,70±2,66	19,10±3,23	0,64	–
Труднощі особистісні	18,00±1,86	19,90±2,51	2,72	0,01
Прагнення інструментально-стильові	16,70±1,42	20,20±3,69	3,96	0,001
Динамічна аергічність	17,35±2,28	19,25±3,59	1,99	0,05
Мотивація егоцентрична	16,45±3,20	21,80±4,26	4,49	0,001
Когнітивна поінформованість	20,70±2,27	22,15±2,94	1,74	–
Продуктивність суб'єктна	22,55±1,67	18,70±2,81	5,27	0,001
Емоції астенічні	14,15±1,39	19,60±6,31	3,77	0,001
Регуляція екстернальна	18,15±1,73	21,30±3,25	3,83	0,001
Труднощі операціональні	18,30±1,03	17,05±2,56	2,02	0,05
Прагнення змістовно-сміслові	20,60±1,93	19,65±2,70	1,28	–

З даних, представлених у таблиці, видно статистичні відмінності за багатьма шкалами. Шкала «динамічна енергійність» свідчить про те, що студенти психологи, які не планують надалі працювати за спеціальності більше схильні до самостійного, ретельного виконання важких завдань. Можливо, це відбувається тому, що професія практичного психолога дуже складна і відповідальна. Саме тому студенти, які планують працювати за фахом, вимагають для себе більше контролю. Студенти, які не планують працювати за фахом, можуть виконувати завдання без контролю, їм не так важлива для майбутньої професії правильність виконання завдання. Шкала «соціоцентрична мотивація»

говорить про те, що студенти, які планують далі працювати за фахом, мають більшу соціальну мотивацію, виражену у виконанні відповідальних справ через бажання бути серед людей, колективу, суспільства. Можна припустити, що це відбувається тому, що професія психолог знаходиться в групі професій «людина – людина». «Емоційність стенічна» засвідчує, що студенти, які планують в подальшому працювати практичними психологами, при виконанні відповідальних завдань отримують позитивні емоції частіше, ніж ті, хто не планують працювати за фахом. Ми думаємо, що це відбувається тому, що психолог несе більшу відповідальність за свою роботу. Якщо людина вирішила працювати далі психологом, то вона розуміє свою відповідальність, але в той же час отримує задоволення від виконуваної роботи. Тому у цій шкалі, у студентів, які планують працювати за фахом, бали статистично значимо вище. Шкала «особистісні труднощі» свідчить про те, що студенти які не планують працювати за фахом мають більше внутрішніх труднощів, таких як: тривожність, невпевненість, поганий настрій, ніж ті, хто планує працювати психологом. Можливо, це відбувається тому, що ті студенти, які хочуть працювати психологами, найбільш відповідально відносяться до навчання, ретельніше вивчають способи боротьби з внутрішніми проблемами і потім використовують це у повсякденному житті. «Прагнення інструментально-стильові» говорять про те, що студенти, які не збираються надалі працювати по професії, більше прагнуть зайняти лідируюче положення при виконанні відповідальних справ. Можливо, це відбувається тому, що ті учні, які в майбутньому будуть психологами, розуміють, що можна утвердитися не лише за рахунок цільної позиції. «Динамічна аергічність» говорить про те, що у студентів, які не планують працювати за фахом, більше виражена низька завадостійкість, нерішучість і необов'язковість, схильність до відмови від реалізації складних і відповідальних завдань, ніж у студентів, які планують працювати за спеціальністю. Можливо, саме це пояснює причину, чому ці студенти не хочуть продовжувати свою трудову діяльність за обраною спеціальністю. «Мотивація егоцентрична» більше виражена у студентів, які не планують працювати за фахом у подальшому. Це говорить, що вони більше бажають звернути на себе увагу при виконанні відпові-

дальних справ і отримати винагороду. Можливо, це відбувається тому, що в цілому в навчанні ці студенти мають низький рівень успішності, і тому бажають хоч іноді отримувати похвалу, при успішному виконанні відповідальних завдань. Шкала «продуктивність суб'єктна» говорить про те, що студенти, які планують в подальшому працювати психологами, мають вищі результати діяльності, пов'язаної з особистим благополуччям, самореалізацією, з розвитком різних сторін і якостей особистості. Імовірно, це відбувається тому, що для психолога дуже важливо розвиватися в професійному та особистісному плані і це знають і розуміють студенти. Студенти, які не планують працювати психологами, можливо, не вважають самореалізацію важливою частиною свого життя. Шкала «емоційна астеничність» свідчить про те, що студенти, які планують працювати далі за фахом при неуспіху у відповідальній справі проявляють більше негативних емоцій, ніж ті, хто не планує працювати за спеціальністю. «Регуляторна екстернальність» свідчить, що студенти які не планують працювати за фахом більше схильні реалізацію відповідальних справ ставити в залежність від інших людей і зовнішніх обставин. Можливо, це відбувається тому, що вони не вміють нести відповідальність за свої справи і вчинки. А майбутні психологи розуміють, що відповідальність за виконання якоїсь задачі залежить тільки від них самих. Шкала «труднощі операціональні» показує, що у студентів, які планують працювати за фахом, більше виникає труднощів при виконанні завдання, які залежать від характеру діяльності і оточуючих людей, ніж в учнів, які не планують працювати далі в сфері психології. Можливо, це відбувається тому, що майбутнім психологам потрібно працювати з різними людьми.

Список бібліографічних посилань

1. Грінченко О. М. Особливості динаміки особистісної ідентичності студентів-психологів. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2016. Вип. 54. С. 27.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Б. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
3. Муздыбаев К. Психология ответственности. Изд. 2-е, доп. М. : Либроком, 2010. 248 с.

Одержано 11.03.2018

Рассмотрены вопросы личностной готовности студентов-психологов к овладению профессией, как необходимое условием успешной профессиональной самореализации молодого специалиста-психолога. Сосредоточено внимание, что при рассмотрении феномена ответственности исследователи обращают внимание на его емкость, многогранность, на то, что оно впитывает в себя большое количество разнородных компонентов. Анализируются результаты исследования с помощью методики «Опросник многомерно-функционального анализа ответственности».

Ключевые слова: профессиональная самореализация, личностное самоопределение, ответственность, профессиональное самоопределение.

УДК 159.9.07

Наталія Володимирівна АЛЕКСЕЄНКО,

викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1975-3745>

СПЕЦИФІКА ІНТУЇТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пропонується аналіз теоретичного та емпіричного вивчення феномену інтуїції. Обґрунтовується професійна інтуїція працівників Державної кримінально-виконавчої служби України як специфічний фактор професійної діяльності. Наведені показники компонентів інтуїтивного стилю осіб з різним рівнем психологічної готовності до інноваційної діяльності у працівників ДКВС України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інтуїтивний стиль, інтуїція, Державна кримінально-виконавча служба України.

Професійна діяльність працівників Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – КВС) тісно пов'язана з виконанням діяльності, яка характеризується різноманітними